

Студентка 6 курсу **Сисак В. О.**

НАУ

Канд. арх., **Бармашина Л. М.**

Кафедра основ архітектури і архітектурного проектування
Київський національний університет будівництва і архітектури

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПАРКОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто проблеми художньо-архітектурної цінності навколишнього середовища, історичної цінності ландшафту, вплив ландшафту на психо-емоційний стан жителів міста. Акцентується увага на питанні розвитку парків та вивчення паркових проблем, аналіз садибного будівництва та садово-паркового мистецтва України. Постає питання: «Яким повинен бути сучасний садово-парковий комплекс?»

Ключові слова: урбанізація, садово-паркові комплекси, паркова мережа, навколишнє середовище

Зв'язок даного дослідження із важливими науковими та практичними завданнями. Детальне дослідження показує, що різнобічний аналіз садибного будівництва та садово-паркового мистецтва України вперше здійснили І. Д. Родічкін та О. І. Родічкіна у науковому ілюстрованому виданні «Старовинні маєтки України» [11].

У дослідженні слід виділити також вагомі доробки вітчизняних та зарубіжних учених В. І. Білоуса [1], І. О. Богової, А. Д. Жирнова [2], І. О. Косаревського [3], І. С. Косенка, В. Я. Курбатова, В. П. Кучерявого [8], О. Л. Липи, Н. А. Нехуженко, А. Е. Регеля, Л. І. Рубцова та інших, у яких розкриваються питання щодо особливостей технології створення зелених насаджень, описується рослинність цих територій, історичний досвід інтродукції та акліматизації деревних видів тощо.

У всіх країнах світу, на всіх континентах паркові комплекси є гордістю держави, їхньою духовною скарбницею. Закордонні науковці вивчають екологічне виховання дітей засобами паркової роботи, розкривають спе-

цифіку проведення парками освітніх проєктів, здійснюють соціологічне дослідження паркової проблематики, розробляють навчальні програми для шкільних груп у парках.

Під час благоустрою території загального користування повинні виконуватися вимоги чинних нормативних документів ДБН Б.2.2-5:2011 [10], ДБН 360-92**[10].

Проблеми. Рівень урбанізації призводить до того, що передмістя займають весь вільний простір, витісняючи природний ландшафт. У наші дні урбанізація стала одним з основних факторів забруднення навколишнього середовища. Саме з нею пов'язано більше 75% загального обсягу забруднення. Великі міста суттєво впливають на екологічний стан регіону. Жителі називають їх «смогополіси». Нині Україна як держава прагне увійти у європейські структури, надає значної уваги проблемам охорони навколишнього природного середовища та біорізноманіття.

В Україні за останні роки паркова мережа перебуває у стадії регресії, практично не розвивається, йде невпинний процес її занепаду та скорочення: відбулася руйнація структури мережі, зменшення базових паркових комплексів (ЦПКіВ), районних та міських парків.

Відповідно до «Проєкту нового Генплану Києва» передбачається створення у місті 17 нових парків площею 1714 гектарів за рахунок лісо-парків прилеглих до лісових масивів, а також створення парків та скверів у межах міста.

Парк у системі міста. Під час вивчення питання паркової системи було встановлено, що проблема розміщення паркових комплексів у місті потребує всебічного розгляду з урахуванням інтересів відвідувачів, функціональності, високих естетичних якостей і потреб людини у комфортні.

Аналізуючи діючі парки в Україні в залежності від місця їх розташування, можна визначити три групи: в оточенні міської забудови, у передмісті і в зоні відпочинку або вклинені в місто. Проте при дослідженні практики розміщення парків у міській забудові виявлено, що зазвичай вони невеликі за розмірами. Їх планування багато в чому обумовлюється характером забудови прилеглих ділянок, руху транспорту, пішоходів і інших факторів, які часто несприятливо впливають на конфігурацію ділянки для парку.

Основні функціональні вимоги до розміщення парків:

- зручний транспортний зв'язок з житловими районами;

- включення в ансамбль міського центру;
- наявність резервної площі для перспективного розширення території;
- віддаленість від промислових підприємств, великих транспортних магістралей і інших міських «критичних точок» — джерел шуму, пилу і забруднення повітря;
- у процесі будівництва парку (саду) має відбуватися синтез природних елементів ландшафту (рослинності, рельєфу, води і повітря) і штучних форм, тобто має створитися новий вид ландшафту.

Класифікація паркової системи

Виділяються такі основні типи парків:

- за місцем розташування:
  - i) міські (загальноміського і районного значення);
  - ii) сільські;
  - iii) заміські;
- за функціональним призначенням:
  - i) багатофункціональні;
  - ii) спеціалізовані (спортивні, прогулянкові, виставкові, зоологічні, ботанічні, етнографічні, меморіальні, парки розваг тощо);
- за розміром:
  - i) великі (більше 100 га);
  - ii) середні (від 20 до 100 га);
  - iii) малі (від 5 до 20 га);
- за демографічною ознакою:
  - i) дитячі;
  - ii) молодіжні;
  - iii) для всіх вікових груп населення;
- за природно-ландшафтними умовами:
  - i) на лісових територіях;
  - ii) на заплавах територіях;
  - iii) на порушених територіях;
  - iv) гідропарки;
- за прийомами формування ландшафту:
  - i) пейзажні;
  - ii) регулярні.

Створення парків, які відтворюють архітектурний образ та атмосферу України, з метою покращення національного туристичного потенціалу

У кожному місті є спеціальні місця для відпочинку й розваг. Велику популярність серед туристів і місцевого населення мають різноманітні тематичні парки, які є маркерами привабливості території й відіграють важливу роль у формуванні туристичного іміджу регіону. Використання природного середовища в організації дозвілля населення — це одна з характерних особливостей парків як культурних закладів. Парки можуть забезпечити ті форми відпочинку, які дають змогу психологічно відпочити від міського середовища, а з іншого боку, сприяють значним інвестиціям і, відповідно, визнанню певної місцевості. Саме тому муніципалітети шукають нагоди для їх відкриття.

Однією з важливих передумов для визначення шляхів розвитку й удосконалення діяльності парків на сучасному етапі є вироблення новітніх моделей паркового середовища.

Парки приваблюють туристів. Вони надають відвідувачам певного міста не лише рекреаційні, а й анімаційні, екскурсійні та інші послуги. Досвід розвинених країн світу показує, що важливими засадами успішності тематичних парків є їхня: спрямованість та відповідність певній спеціалізації, що має втілення в традиційних розважальних заходах, програмах, культурних послугах, ресторанах, музеях, які стають їх візитною карткою; постійні капіталовкладення задля вдосконалення й розширення атракційного потенціалу та сувенірної продукції; урахування потреб населення в індивідуальному, колективному й сімейному відпочинку.

Як врятувати парки?

Люди хочуть бути або хоча б здаватися туристами. Туризм — це справа пішоходів. Якщо в Києві хочемо бачити більше туристів, треба зробити так, щоб тут було більше місця для прогулянок: пішохідні алеї, паркові комплекси тощо.

Так, у нас у Києві є чудові парки. Парки необхідні, мабуть, не менше ніж школи чи лікарні. Люди, які відносяться до різних соціальних груп, зустрічаються в громадських місцях, зокрема парках. Тому публічні місця так багато значать для оздоровлення атмосфери міста.

У сучасному урбаністичному світі парки набувають все більшої значимості, знаходять своє застосування як у повсякденному, так і під час

Рис. 1. Парк Футурускоп у Пуатьє

Рис. 2. Токійський Діснейленд

Рис. 3. Німецький «Європа-парк»

Рис. 4. Леголенд у Біллунді (Данія)

Рис. 5. Іспанський «Порт-Аventura»

Рис. 6. Парк Еверленд

відпочинку людей. Можна з упевненістю сказати, що сучасні паркові комплекси змінюють уявлення і межі традиційного парку. Коріння цього явища йдуть з ХХ століття. Новітні парки пропонують великий асортимент послуг: творчі заходи, гольф, теніс, велосипедні прогулянки, плавання, екскурсії, гральні майданчики для дітей, культурно-мистецькі клуби. У парках використовуються різноманітні форми організації дозвілля: вистави балету на воді, вечори відпочинку для дорослих, ігрові конкурси, спортивні змагання, рекреаційні програми тощо.

Мають досвід з цього питання такі країни, як США, Франція, Фінляндія, Італія, Іспанія, Німеччина, Японія. Цікавими і неповторними є парки світу. Приклади наведено на рис. 1–6.

Київ вважають однією з найзеленіших столиць у Європі, при цьому нині проблема з озелененням постає надзвичайно гостро. За інформацією КО «Київзеленбуд» щороку в столиці засихає близько 1% від загальної кількості дерев, і надалі ця кількість лише зростатиме. 37% київських дерев — це дерева граничного віку, які теж у найближчому майбутньому необхідно буде замінити молодими. Страждають насадження й через різкі зміни погодних умов. Щоб покращити ситуацію з «легенями міста», нині «Київзеленебуд» працює над Програмою озеленення Києва на 2015 — 2020 роки. Києву потрібні нові парки!

Паркова композиція

Відомо, що будь-який парковий об'єкт варто формувати за законами композиції. Композиція в садово-парковому мистецтві — це розміщення природних елементів, штучних форм, частин території парку за певною просторовою системою, що обумовлена ідейним задумом і призначенням об'єкту.

Композиція поділяється на планувальну і просторову, або об'ємну. Планувальна композиція — це двомірне планування на площині, а просторова — створення паркових пейзажів із об'ємних елементів, які людина спостерігає в стані спокою або руху і тому вона розвивається в трьох або чотирьох вимірах. Вибір тієї чи іншої композиції парку залежить від соціальних умов, природних факторів місцевості, зонування території і творчої індивідуальності автора. Парковий простір складається із системи алей, водойм, рослинності, інженерних споруд і малих архітектурних форм, які поєднані планувальною і просторовою композицією. Для його формування використовують співвідношення об'ємних рослинних і штучних форм із урахуванням специфічних художніх композиційних закономірностей.

Паркові дороги і алеї

Основа планування — композиція системи паркових доріжок і алей, оскільки ландшафт парку в основному сприймається з доріг. Відповідно до зображення у плані паркові алеї і дороги можуть бути тільки двох видів: геометричними (прямолінійними) (рис. 7) і вільними (криволінійними) (рис. 8).

Рис. 7. Приклади геометричних (прямолінійних) паркових алей

Рис. 8. Приклади живописних паркових алей

Під час геометричних планувальних рішень основою композиції є строгі, врівноважені пропорції. Живописне (вільне) планування впливає на людину несподіваними, заснованими на контрасті рішеннями. Вибір тієї чи іншої планувальної композиції паркових доріжок і алей залежить від природних факторів, відвідуваності, функціонального призначення, зонування паркової території, особливостей індивідуальності автора планування.

Система паркових комунікацій складається з наступних елементів: головна алея, кільцева дорога, міжгазонні алеї, внутрішньозонні алеї і дороги, різні майданчики та площі (видові, спортивні тощо). Кожен елемент системи виконує певні функції і вимагає відповідного декоративного оформлення за допомогою прийомів і засобів просторової композиції. Головна алея забезпечує зв'язок композиційних центрів парку між собою і з центральним входом. Оскільки на головній алеї відбувається розподіл основних потоків відвідувачів по території парку, ширина її повинна бути не менше 10 м. Залежно від рельєфу головну алею іноді планують з невеликими вигинами. Її можна розділити газонами або квітниками на окремі смуги, що допоможе впорядкувати рух по основній комунікації, створить додаткові можливості для декоративного оформлення (рис 9.).

Максимальне функціональне навантаження припадає на кільцеву паркову дорогу. Вона забезпечує об'єднання різних за функціональним

призначенням зон, є найбільш протяжним прогулянковим маршрутом, сполучною ланкою між головним і другорядним входами (рис. 10). Кільцева дорога часто перетинає інші дороги парку, що в більшій мірі визначає характер її декоративного оформлення. Міжгазонні алеї проходять по краях паркових зон і зазвичай пов'язують кільцеву дорогу і додаткові входи з парковими композиційними центрами. За допомогою доріг і алеї всередині зони забезпечується найбільш повноцінне функціонування даної території (рис. 11).

Рис. 9. Головна алея парку Перемоги (Бірськ в Росії, місто розташоване на правому березі річки Біла в 102 км від Уфи)

Рис. 10. Кільцева паркова дорога

Рис. 11. Міжгазонні алеї

Водойми

Значні за розмірами водоймища (природного або штучного походження) є композиційною основою — ядром парку, що впливає на архітектурно-планувальне рішення в цілому. До водоймищ відносяться річки, канали, водосховища, ставки; до водних пристроїв — басейни, фонтани (рис. 12), водоспади (рис. 13) тощо. Паркові водоймища (рис. 14) можуть бути:

- природні і штучні;
- великі (головні річки, річки I—II порядку; озера, водосховища площею понад 100 га), середні (річки III порядку; водосховища і ставки площею 10—100 га) і малі (річки IV порядку), струмки;

- озера, ставки площею менше 10 га;
- водні пристрої;
- глибокі (більше 3 м), середньої глибини (1–3 м) і дрібні (до 1 м);
- ті, які течуть (річки, струмки, канали) і стоячі (озера, водосховища, ставки);
- протяжні (річки, канали), компактні (озера, водосховища, ставки, басейни), суцільної форми.

12. Фонтан
парк «Софіївка»

Рис. 13. Водоспади

Рис. 14. Паркові водоймища, парк «Софіївка»

Квіткові рослини в паркових композиціях

Особливо важливу роль в садово-паркових композиціях відіграють різні квіткові угруповання. Забарвлення, форма і аромат квітів і квітучих гілок будять фантазію, піднімають настрій, повертають бадьорість і енергію. Тому під час проектування парку, саду, скверу необхідно ретельно продумувати планування квітників (рис. 15).

Рис. 15. Квіткові композиції в Дорожницькому парку

Рис. 16. Квіткова казка парку Al Ain Paradise

Квітники умовно можна розділити на два види: функціональні та експозиційні. Функціональні квітники надають парадність основним композиційним центрам, акцентують увагу на цікавих спорудах, скульптурах і тощо (рис. 16).

До експозиційних квітників відносяться ділянки окремих квіткових куль-

тур, або моносади (розарії, георгінарії, ірідарії, тюльпанарії) (рис. 17), і сади сезонних ефектів, зокрема сади безперервного цвітіння, рокарії та ін.

Всі дерева і кущі класифікують за багатьма критеріями: за темпами зростання у висоту; по відношенню до інтенсивності освітлення (сили

Рис. 17. Тюльпанарії

світла); за здатністю переносити зниження температури; за потребою у волозі; за щільністю крони; у залежності від особливості місцевості або інших паркових елементів.

Паркові споруди і малі архітектурні форми

Всі паркові споруди поділяються на чотири групи: художньо-декоративні (пластика і скульптура), побутові загально-паркові, спеціалізовані комплексні, допоміжні.

До побутових загально-паркових малих архітектурних форм відносяться споруди для створення тіні, захисту від дощу (перголи, навіси, бесідки), паркове обладнання (лавки, урни, столи, шезлонги), торговельні підприємства, фонтанчики для пиття води, туалети, інформаційні таблиці і вказівники.

Спеціалізовані комплексні малі архітектурні форми в різних за призначенням функціональних зонах слугують для організації атракціонів, виставок, прем'єр, кінофільмів, читання лекцій, проведення ігор тощо.

Виставкові павільйони, літні театри, кінотеатри, танцювальні майданчики розміщують у зоні культурно-масових заходів (рис. 18, 19).

Для активного відпочинку використовується комплексне обладнання спортивних майданчиків, тематичних майданчиків для дітей різних вікових груп. Зони активного відпочинку необхідно розташовувати віддалено від секторів і куточків тихого відпочинку (рис. 20, 21).

До допоміжних споруд належить велика група малих архітектурних форм, які допомагають найбільш зручно використовувати територію парку (мости, підпірні стінки, тераси, віадуки, світильники).

Рис. 18. Культурний літній театр

Рис. 19. Вітебськ. Літній амфітеатр

Рис. 20. Спортивний майданчик в парку

Рис. 21. Спортивний майданчик в парку
Сокольники. 2012 р.

Мости (рис. 22–24), підпірні стінки, тераси, віадуки (рис. 25) та інші інженерні споруди являються активними елементами вертикального планування і декоративними елементами геопластики.

Рис. 22. Міст брехні в парку

Рис. 23. Міст у парку Шветцінген

Рис. 24. Міст через озеро в Центральному парку, Нью-Йорк

Рис. 25. Казкова архітектура Гауді – віадук з кам'яних дерев у парку

Висновок

Сьогодні парк представляє складний елемент міського середовища з не менш складною структурою. Попри це слід також зауважити, що парки залишаються найдоступнішими закладами дозвілля, розрахованими на відвідувачів будь-якого віку та соціального стану, спроможними надати населенню різноманітні культурно-просвітні, видовищні, спортивні, рекреаційні послуги. У нас накопичені цінності садово-паркового мистецтва, які вимагають не тільки осмислення, а й творчого розвитку. Очевидними є нові вимоги, які людство висуває до парків. Сьогодні настає потреба у створенні оптимальних та перспективних моделей парків та обґрунтованих планів розвитку паркової галузі в напрямку створення інноваційних комплексів, які б мали значно ширші можливості для здійснення соціально-культурного впливу й спрямовані на урізноманітнення існуючої типової структури парків відповідно до кращих світових зразків та практики вітчизняного паркобудівництва, з урахуванням духовного розвитку, менталітету, традицій українського народу.

Література:

1. Білоус В. І. Садово-паркове мистецтво. Навчальний посібник. — К.: Науковий світ, 2001. — 300 с.
2. Жирнов Ю. Д. Искусство паркостроения. Львів, «Вища школа», вид-во при Львів. Унів.-теті, 1977, 208с.
3. Казімірова Л. П. Парки — пам'ятки садово-паркового мистецтва Хмельницької області/ Л. П. Казімірова. — Кам'янець-Подільський : ПП В. С. Мошинський, 2006. — 228 с.

4. Косаревский И. А. Искусство паркового пейзажа / И. А. Косаревский. – М.: Стройиздат, 1977. – 246 с.
5. Клименко Ю. О. Старовинні парки України загальнодержавного значення. – Частина I. Полісся та Лісостеп / Ю. О. Клименко, С. І. Кузнецов, В. М. Черняк. – Тернопіль: Вид-во «Мандрівець», 1996. – 106 с.
6. Кузнецов С. І. Біоекологічні засади садово-паркового будівництва: минуле, сучасне, майбутнє / С. І. Кузнецов // Інтродукція рослин, збереження та збагачення біорізноманіття в ботанічних садах і дендропарках : матер. Міжнар. наук. конф. – К.: Вид-во «Фітосоціоцентр», 2010. – С. 71-73
7. Левкович Н. Я. Сильові особливості палацових та садибно-паркових ансамблів Галичини кінця XVIII – першої половини XIX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. архітектури: спец. 18.00.01 – «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури» / Н. Я. Левкович. – К., 2004.
8. Михайлишин О. Л. Палацово-паркові ансамблі Волині 2-ї половини XVIII-XIX століть / О. Л. Михайлишин. – К.: Вид-во «Лібра», 2000. – 236 с.
9. Нельговский Ю. Ю. Опыт проектирования восстановления исторических парков в Украинской ССР: Обзорная информация / Ю. Ю. Нельговский. – М.: Изд-во «Линокс», 1983. – Вып. 6. – 45 с.
10. Нормативні документи: ДБН 360-92, ДБН Б.2.2-5:2011, ДБН В.2.5-28-2006, ДБН В.2.2-9-99 ДБН В.1.1-7-2002, ДБН В.1.1-3-97

Анотація. У статті розглянуто проблеми художньо-архітектурної цінності навколишнього середовища, історичної цінності ландшафту, вплив ландшафту на психо-емоційний стан жителів міста. Акцентується увага на питанні розвитку парків та вивчення паркових проблем, аналіз садибного будівництва та садово-паркового мистецтва України. Постає питання: «Яким повинен бути сучасний садово-парковий комплекс?»

Ключові слова: урбанізація, садово-паркові комплекси, паркова мережа, навколишнє середовище.

Abstract: the article deals with the problems of art-architectural estimation of surrounding such as historical significance of landscape or the influence of the landscape to the psychological and emotional mood of cities habitants. The attention is accented on the questions of parks development, park's problems researches and also on the analysis of villa's construction problems and park's art in Ukraine. The main question evoked is: "What is the modern park complex has to look like?"

Keywords: urbanization, park complex, the network of the parks, surrounding